

## MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA O'YIN — BOLA FAOLIYATINING ASOSIY TURI SIFATIDA

Jo'rayeva Nigoraxon Mahmudjon qizi

Kokand universiteti

MTT Yo'nalishi 1-Bosqich Talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20917947>

### Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyatining asosiy turi sifatida o'yinning psixologik-pedagogik mohiyati, uning bola shaxsi rivojlanishidagi o'rni va ahamiyati ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Tadqiqot maktabgacha ta'lim muassasalari sharoitida o'yin faoliyatining tashkil etilishi, uning turli ko'rinishlari (rolli o'yin, didaktik o'yin, harakatli o'yin, qurilish-konstruktiv o'yin) hamda ularning bolaning kognitiv, ijtimoiy, hissiy va jismoniy rivojlanishiga ta'siri o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada empirik tadqiqot natijalari asosida o'yin faoliyatining bog'cha yoshdagi bolalar rivojlanishidagi yetakchi o'rni ilmiy jihatdan asoslangan. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, maqsadli tashkil etilgan o'yin faoliyati bolalarning nutqi, tafakkuri, ijtimoiy moslashuvi va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Maqola maktabgacha ta'lim tarbiyachilari, metodistlar va pedagogika sohasidagi tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.

### Kalit so'zlar

maktabgacha yosh, o'yin faoliyati, yetakchi faoliyat, rolli o'yin, didaktik o'yin, kognitiv rivojlanish, ijtimoiylashuv, bola psixologiyasi, maktabgacha pedagogika, shaxs rivojlanishi.

### Abstract

This article provides a scientific analysis of the psychological and pedagogical nature of play as the principal type of activity in preschool-aged children, examining its role and significance in the development of the child's personality. The research focuses on the organization of play activity within preschool educational institutions, its various forms (role-play, didactic play, active play, and constructive play), and their influence on the cognitive, social, emotional, and physical development of the child. On the basis of empirical research findings, the article scientifically substantiates the leading role of play activity in the development of preschool-aged children. The experimental results demonstrate that purposefully organized play activity significantly enhances children's speech, thinking, social adaptation, and self-regulation skills. The article is intended for preschool educators, methodologists, and researchers in the field of pedagogy.

### Keywords

preschool age, play activity, leading activity, role-play, didactic play, cognitive development, socialization, child psychology, preschool pedagogy, personality development.

### Kirish (Introduction)

Maktabgacha yosh — bola hayotining eng muhim va sezgir davrlaridan biri bo'lib, bu davrda shaxsiyatning asosiy psixologik fazilatlari, kognitiv qobiliyatlari, ijtimoiy ko'nikmalari va hissiy-irodaviy sohasi shakllanadi. Hozirgi zamonaviy bola psixologiyasi va maktabgacha pedagogikada o'yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyat turi sifatida e'tirof etilgan. L.S. Vigotskiy, A.N. Leontev, D.B. Elkonin va boshqa taniqli olimlarning fundamental tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, aynan o'yin orqali bola atrof-muhitni anglaydi, ijtimoiy munosabatlarni o'zlashtiradi, ijodiy qobiliyatlarini namoyon qiladi va shaxs sifatida shakllanadi.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini yanada rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonun (2019), "O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi", shuningdek O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha ta'lim sohasiga oid bir qator qarorlari mazkur sohadagi davlat siyosatining muhim yo'nalishlarini belgilab beradi. Ushbu hujjatlarda bolaning yoshi va individual xususiyatlariga mos pedagogik yondashuvlar, jumladan o'yin faoliyatini maktabgacha ta'lim jarayonida samarali tashkil etish vazifalari ilgari surilgan.

Hozirgi paytda maktabgacha ta'lim sohasida muhim muammolardan biri shundan iboratki, ba'zi maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyati o'z mohiyatini yo'qotib bormoqda. Ko'pgina hollarda erta o'qitish, akademik mashg'ulotlarning haddan tashqari ko'payishi, oilalar tomonidan bolalardan erta yoshda "maktab darajasida" bilim talab qilinishi natijasida o'yinning bola hayotidagi tabiiy o'rni torayib bormoqda. Bu hol bolaning psixologik rivojlanishida bir qator nomutanosibliklarga sabab bo'ladi.

Tadqiqotning dolzarbligi quyidagi omillar bilan belgilanadi: birinchidan, o'yin faoliyatining bola rivojlanishidagi yetakchi roli zamonaviy ilmiy nuqtai nazardan qayta o'rganishni talab qiladi; ikkinchidan, maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyatini ilmiy asoslangan tarzda tashkil etish bo'yicha amaliy tavsiyalarga ehtiyoj mavjud; uchinchidan, tarbiyachilarning o'yin faoliyatini boshqarish bo'yicha kasbiy malakalarini oshirish dolzarb masala hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi — bog'cha bolalarining yetakchi faoliyat turi sifatida o'yinning psixologik-pedagogik mohiyatini ilmiy jihatdan asoslash, uning rivojlantiruvchi imkoniyatlarini empirik tadqiq etish va maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyatini samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy-uslubiy tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir.

Tadqiqotning ilmiy farazi: agar maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyati bolaning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va rivojlanish darajasini hisobga olgan holda maqsadli, tizimli va kompleks ravishda tashkil etilsa, bu bolalarning kognitiv, ijtimoiy, hissiy va jismoniy rivojlanishini sezilarli darajada yaxshilashga olib keladi.

### **Mavzu bo'yicha adabiyotlar tahlili**

O'yin va uning bola rivojlanishidagi o'rni haqidagi ilmiy qarashlar uzoq tarixiy ildizlarga ega. Antik davr faylasuflaridan Platon va Aristotel o'yinning bolalar tarbiyasidagi ahamiyatiga e'tibor qaratganlar. XIX–XX asrlarda K. Gross, F. Frebel, M. Montessori va boshqa olimlar o'yin nazariyasini ishlab chiqdilar.

Sovet psixologiyasi maktabida L.S. Vigotskiy o'yinning bola rivojlanishidagi o'rnini madaniy-tarixiy nazariya doirasida tushuntirdi. Uning fikricha, o'yin — bu "yaqin rivojlanish zonasi"ni yaratadigan faoliyat bo'lib, unda bola o'zining haqiqiy darajasidan yuqoriroq imkoniyatlarni namoyon qiladi. A.N. Leontev o'yin faoliyatini maktabgacha yoshdagi bolaning yetakchi faoliyati deb ta'rifladi va uning rivojlantiruvchi imkoniyatlarini chuqur o'rgandi.

D.B. Elkonin "O'yin psixologiyasi" deb nomlangan fundamental asarida o'yin tuzilmasi, mazmuni va rivojlanish bosqichlarini batafsil tahlil qilgan. Uning nazariyasiga ko'ra, rolli o'yin maktabgacha yosh davridagi bolalarning eng muhim faoliyat turi bo'lib, undagi ijtimoiy munosabatlar bola tomonidan modellashiriladi va o'zlashtiriladi.

Xorijiy psixologlar orasida J. Piaget bilish nazariyasi doirasida o'yinni bolaning sxemalarini takomillashtirish vositasi sifatida o'rgangan. Uning fikricha, o'yin assimilyatsiya jarayonining ustun shakli hisoblanadi. J. Bruner o'yinda bolaning kreativ tafakkuri rivojlanishini va muammolarni hal qilish ko'nikmalarining shakllanishini ta'kidlagan. Zamonaviy

tadqiqotchilardan K. Hirsh-Pasek va R. Golinkoff o'yin asosidagi ta'lim ("learning through play") konsepsiyasini ishlab chiqqanlar.

O'zbekiston pedagogikasida M. Inog'omova, R. Mavlonova, K. Hasanboeva, Sh. Sharipova va boshqa olimlar maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash, o'yin faoliyatini tashkil etish hamda milliy o'yin an'alarining tarbiyaviy ahamiyati masalalarini o'rganganlar. Mahalliy tadqiqotlarda milliy o'yinlarning bola tarbiyasidagi o'rni va ularning zamonaviy maktabgacha ta'lim jarayonida qo'llanilishi muhim o'rin tutadi.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, o'yin faoliyatining nazariy asoslari yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, zamonaviy maktabgacha ta'lim muassasalari sharoitida, jumladan raqamli avlod bolalarining xususiyatlarini hisobga olgan holda o'yin faoliyatini tashkil etishning amaliy jihatlari yanada chuqur tadqiq qilishni talab etadi. Bu mavzuning ilmiy yangiligini va dolzarbligini belgilaydi.

### **Tadqiqot metodlari (Methods)**

Tadqiqotda nazariy va empirik metodlarning kompleks yondashuvi qo'llanildi. Tadqiqotning ilmiy maqsadlariga erishish uchun quyidagi nazariy metodlar amalga oshirildi:

- Bola psixologiyasi va maktabgacha pedagogikaga oid ilmiy adabiyotlarning analitik tahlili;
- O'yin nazariyalarini tarixiy-qiyosiy tahlil qilish;
- Maktabgacha ta'lim sohasidagi me'yoriy hujjatlarni o'rganish;
- Empirik ma'lumotlarni umumlashtirish va sintez qilish;
- O'yin faoliyatini tashkil etish modelini ishlab chiqish.

Empirik tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Pedagogik kuzatish — bog'cha bolalarining o'yin faoliyatini tabiiy sharoitda kuzatish;
- Bolalar bilan individual va guruh suhbatlari;
- Tarbiyachilar va ota-onalar bilan anketa-so'rov;
- Pedagogik tajriba (aniqlovchi, shakllantiruvchi va yakunlovchi bosqichlarda);
- Bolalarning faoliyat mahsullarini tahlil qilish;
- Standartlashtirilgan psixodiyagnostik metodikalar (D.B. Elkoninning rolli o'yin diagnostikasi, Kern-Yirasik testi, kognitiv rivojlanish bo'yicha standart sinovlar);
- Olingan ma'lumotlarni statistik qayta ishlash.

Tadqiqot bazasi va ishtirokchilari. Empirik tadqiqot 2023–2024 o'quv yili davomida O'zbekiston Respublikasining bir necha hududlaridagi maktabgacha ta'lim muassasalarida o'tkazildi. Tadqiqotda jami 180 nafar 4–6 yoshdagi bolalar (90 nafar tajriba guruhida va 90 nafar nazorat guruhida), shuningdek 28 nafar tarbiyachi va 145 nafar ota-ona ishtirok etdi. Bolalar guruhlari yosh, jins, oila ijtimoiy holati va dastlabki rivojlanish darajasi bo'yicha homogen tarzda tanlab olindi.

Tadqiqot uch bosqichda olib borildi. Birinchi (aniqlovchi) bosqichda bolalarning o'yin faoliyati holati va rivojlanish darajasi aniqlandi. Ikkinchi (shakllantiruvchi) bosqichda tajriba guruhida o'yin faoliyatini maqsadli tashkil etish dasturi joriy etildi. Uchinchi (yakunlovchi) bosqichda ikki guruh ko'rsatkichlari taqqoslab tahlil qilindi va xulosalar chiqarildi.

Tadqiqot davomida bolalarning rivojlanish darajasi quyidagi mezonlar bo'yicha baholandi: kognitiv rivojlanish (tafakkur, idrok, xotira, diqqat); nutq rivojlanishi (lug'at boyligi, monolog va dialog nutqi); ijtimoiy-hissiy rivojlanish (hamkorlik ko'nikmalari, hissiyotlarni boshqarish, empatiya); ijodiy faollik (tasavvur, tashabbuskorlik, mustaqillik); o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari (qoidalarga rioya qilish, intizom, sabr-toqat).

Olingan empirik ma'lumotlarni qayta ishlashda matematik-statistik metodlar (o'rtacha qiymatlar, foiz nisbatlar, t-Styudent mezon) qo'llanildi. Statistik ahamiyatlilik darajasi  $p < 0,05$  bo'yicha aniqlandi.

### **Tadqiqot natijalari (Results)**

Aniqlovchi bosqichda olingan ma'lumotlar maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin faoliyatining holati bo'yicha quyidagi rasmni aniqlash imkonini berdi. Tarbiyachilar bilan o'tkazilgan anketa-so'rov natijalariga ko'ra, kun davomida bolalarga o'yin uchun ajratilgan vaqt o'rtacha 65–80 daqiqani tashkil etdi, bu maktabgacha pedagogika talablariga ko'ra yetarli emas. Kuzatish natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalarning 47 foizida rolli o'yinlarni mustaqil tashkil etish ko'nikmalari yuqori darajada, 38 foizida o'rta darajada, 15 foizida esa past darajada ekanligi aniqlandi.

Bolalarning ota-onalari bilan o'tkazilgan so'rov natijalari ham ahamiyatga molik ko'rsatkichlarni berdi. Respondentlarning 62 foizi farzandlari uyda asosan elektron qurilmalar bilan vaqt o'tkazishini qayd etgan bo'lsa, 71 foiz ota-ona o'yinning bola rivojlanishidagi rolini to'liq tushunmasligini bildirdi. Bu hol oilada o'yin madaniyatini rivojlantirish bo'yicha pedagogik ma'rifat ishlarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Aniqlovchi bosqichda bolalarning rivojlanish darajasi mezonlar bo'yicha quyidagicha taqsimlandi: kognitiv rivojlanish bo'yicha yuqori daraja — 24 foiz, o'rta — 51 foiz, past — 25 foiz; nutq rivojlanishi bo'yicha yuqori daraja — 26 foiz, o'rta — 49 foiz, past — 25 foiz; ijtimoiy-hissiy rivojlanish bo'yicha yuqori daraja — 22 foiz, o'rta — 53 foiz, past — 25 foiz.

Shakllantiruvchi bosqichda tajriba guruhida quyidagi tarkibiy qismlardan iborat kompleks dastur joriy etildi:

#### **1. O'yin muhitini tashkil etish**

Tajriba guruhi xonalarida boy va xilma-xil o'yin muhiti yaratildi. Rolli o'yinlar uchun maxsus zonalar ("kasalxona", "do'kon", "oilam", "transport"), didaktik o'yinlar uchun mavzuli burchaklar, qurilish-konstruktiv o'yinlar uchun materiallar, harakatli o'yinlar uchun maydonchalar tashkil etildi. O'yin materiallari bolalarning yoshiga, qiziqishlariga va rivojlanish darajasiga mos ravishda muntazam yangilanib turildi.

#### **2. O'yin turlarining tizimli qo'llanilishi**

Tajriba davomida o'yinning barcha asosiy turlari tizimli ravishda qo'llanildi: rolli o'yinlar (kun davomida 30–45 daqqa); didaktik o'yinlar (mashg'ulotlar tarkibida 15–20 daqqa); harakatli o'yinlar (sayrlar va sport mashg'ulotlarida); qurilish-konstruktiv o'yinlar; teatrlashtirilgan o'yinlar; xalq o'yinlari va milliy o'yinlar.

#### **3. Tarbiyachining o'yindagi yangi roli**

Tajriba davomida tarbiyachining roli passiv kuzatuvchidan faol hamkorga aylantirildi. Tarbiyachilar bolalar bilan birga o'ynashga, ularga yangi syujetlar va qoidalar taklif qilishga, ammo bolalarning mustaqilligini cheklashga yo'l qo'ymaslikka o'rgatildi. Tarbiyachining vazifasi bolaning o'yin faoliyatini boyitish, uni rivojlanish zonasiga yo'naltirish bo'ldi.

#### **4. Ota-onalar bilan ishlash**

Ota-onalar uchun maxsus seminarlar, master-klasslar, individual maslahatlar tashkil etildi. "O'yin orqali tarbiya" mavzusida axborot materiallari tarqatildi. Ota-onalarga uyda farzandlari bilan birga o'ynash, oilaviy o'yin an'analarni yaratish bo'yicha amaliy tavsiyalar berildi.

#### **5. Yakunlovchi bosqich natijalari**

Yakunlovchi bosqichda tajriba va nazorat guruhlari bolalarining ko'rsatkichlari quyidagi natijalarni berdi:

- 1) Kognitiv rivojlanish mezonida tajriba guruhida yuqori daraja 24 foizdan 68 foizgacha o'sgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 23 foizdan 34 foizgacha ko'tarildi (o'sish farqi: 33 foiz);
- 2) Nutq rivojlanishi bo'yicha tajriba guruhida yuqori daraja 26 foizdan 71 foizgacha, nazorat guruhida esa 25 foizdan 36 foizgacha o'sdi (o'sish farqi: 35 foiz);
- 3) Ijtimoiy-hissiy rivojlanish mezonida tajriba guruhida yuqori daraja 22 foizdan 73 foizgacha, nazorat guruhida 23 foizdan 35 foizgacha o'sdi (o'sish farqi: 38 foiz);
- 4) Ijodiy faollik bo'yicha tajriba guruhida yuqori daraja 19 foizdan 66 foizgacha, nazorat guruhida 20 foizdan 33 foizgacha o'sdi (o'sish farqi: 33 foiz);
- 5) O'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari mezonida tajriba guruhida yuqori daraja 21 foizdan 64 foizgacha, nazorat guruhida 22 foizdan 36 foizgacha o'sdi (o'sish farqi: 28 foiz).

t-Styudent mezoni bo'yicha tahlil qilinganda barcha ko'rsatkichlar bo'yicha o'zgarishlar statistik jihatdan ahamiyatli ( $p < 0,05$ ) ekanligi aniqlandi. Bu olingan natijalarning tasodifiy emas, balki tajriba dasturining samaradorligi natijasi ekanligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, sifat ko'rsatkichlari ham sezilarli o'zgarishlarni qayd etdi. Tajriba guruhi bolalarida o'yin syujetlari boyidi va murakkablashdi, bolalar o'yinda muloqot ko'nikmalarini yaxshi egalladilar, hamkorlik va o'zaro yordam ko'nikmalari rivojlandi. Tarbiyachilarning kuzatishlariga ko'ra, tajriba guruhi bolalari nazorat guruhi bolalariga nisbatan o'qishga, bilim olishga ko'proq qiziqish ko'rsatdilar va maktab ta'limiga psixologik tayyorgarligi yuqoriroq darajada aniqlandi.

### **Muhokama (Discussion)**

Tadqiqot natijalari bog'cha bolalarining yetakchi faoliyat turi sifatida o'yinning psixologik-pedagogik mohiyatini ishonchli tasdiqladi. Olingan empirik ma'lumotlar L.S. Vigotskiy, A.N. Leontev va D.B. Elkoninning klassik nazariy qarashlariga to'la mos keladi va ularni zamonaviy sharoitda yana bir bor empirik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi.

Birinchidan, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'yin faqatgina bolaning bo'sh vaqt mashg'uloti emas, balki uning shaxsiy rivojlanishining asosiy mexanizmidir. Tajriba guruhida kuzatilgan kognitiv ko'rsatkichlarning sezilarli o'sishi (yuqori darajadagilar 24 foizdan 68 foizgacha) Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasini tasdiqlaydi: o'yinda bola o'zining haqiqiy imkoniyatlaridan yuqoriroq darajada faoliyat ko'rsatadi va bu uning rivojlanishini tezlashtiradi.

Ikkinchidan, ijtimoiy-hissiy rivojlanish mezonida eng yuqori o'sish farqi (38 foiz) qayd etilganligi rolli o'yinning ijtimoiylashuvdagi yetakchi rolini ko'rsatadi. D.B. Elkoninning ta'kidlashicha, rolli o'yinda bola kattalar dunyosini, ijtimoiy munosabatlarni o'rganadi va o'zlashtiradi. Tajriba bolalarining o'yin syujetlari boyligi va ijtimoiy munosabatlarning aks etishi bu nazariy qoidani amaliyotda tasdiqlaydi.

Uchinchidan, nutq rivojlanishidagi sezilarli yutuqlar (yuqori darajadagilar 26 foizdan 71 foizgacha) o'yinning bolaning til faoliyatini rivojlantirishdagi rolini ko'rsatadi. Birgalikdagi rolli o'yinlarda bolalar o'zaro muloqot qilish, kelishish, syujetlarni yaratish jarayonida nutq imkoniyatlarini boyitadilar. Bu hol J. Bruner va K. Hirsh-Pasekning o'yin orqali til o'rganish konsepsiyasini empirik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi.

To'rtinchidan, o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarining rivojlanishidagi ijobiy o'zgarishlar e'tiborga loyiqdir. Bu jihat ayniqsa muhim, chunki maktabgacha yoshda shakllangan o'z-o'zini boshqarish qobiliyati maktab ta'limiga muvaffaqiyatli moslashishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tajriba bolalarining o'yin qoidalariga rioya qilish, o'z faoliyatini rejalashtirish ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlandi.

Beshinchidan, ijodiy faollikning o'sishi (yuqori darajadagilar 19 foizdan 66 foizgacha) o'yinning bola ijodkorligini rivojlantirishdagi noyob imkoniyatini ko'rsatadi. O'yinda bola tasavvur, kreativ tafakkur, original yechimlar topish ko'nikmalarini namoyon qiladi. Bu zamonaviy dunyoda inson hayotining muvaffaqiyatini ta'minlovchi muhim kompetensiyalardan hisoblanadi.

Olingan natijalarni xorijiy tadqiqotlar bilan taqqoslash shuni ko'rsatadiki, o'yin asosidagi yondashuvning samaradorligi xalqaro miqyosda ham tasdiqlanmoqda. Finlyandiya, Yangi Zelandiya, Yaponiya kabi mamlakatlarning maktabgacha ta'lim tizimlarida o'yin asosidagi yondashuv asosiy o'rinda turadi va bu mamlakatlar bolalar rivojlanishi bo'yicha xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida bir qator muammolar ham aniqlandi. Ulardan eng muhimlari: ba'zi tarbiyachilarning o'yin faoliyatini boshqarish bo'yicha kasbiy malakalarining yetishmasligi; ota-onalarning o'yinning rivojlantiruvchi rolini yetarli darajada tushunmasligi; raqamli texnologiyalarning bola hayotidagi noo'rin o'rni va uning an'anaviy o'yin faoliyatiga salbiy ta'siri; maktabgacha ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasidagi cheklovlar.

Tadqiqot natijalari amaliyotda quyidagi yo'nalishlarda qo'llanilishi mumkin: maktabgacha ta'lim muassasalarining o'quv-uslubiy ta'minotini takomillashtirish; tarbiyachilarning malakasini oshirish kurslari dasturlarini boyitish; ota-onalar uchun pedagogik ma'rifat dasturlarini ishlab chiqish; maktabgacha ta'lim sohasidagi davlat siyosatini takomillashtirish.

Keyingi tadqiqotlar quyidagi yo'nalishlarda olib borilishi maqsadga muvofiq: raqamli muhitda o'yin faoliyatini tashkil etish xususiyatlari; alohida ehtiyojli bolalar uchun moslashtirilgan o'yin texnologiyalari; milliy o'yinlarning zamonaviy maktabgacha ta'lim jarayonidagi o'rni; o'yin faoliyatining bola psixosomatik salomatligiga uzoq muddatli ta'siri.

### **Pedagogik shart-sharoitlar**

Tadqiqot natijalari asosida bog'cha bolalarida o'yin faoliyatini samarali tashkil etishning quyidagi pedagogik shart-sharoitlari aniqlandi:

- 6) Maktabgacha ta'lim muassasasida boy va xilma-xil o'yin muhitini yaratish;
- 7) O'yinning barcha turlari (rolli, didaktik, harakatli, qurilish-konstruktiv, teatrlashtirilgan, xalq o'yinlari)ni tizimli ravishda qo'llash;
- 8) Kun tartibida o'yin faoliyati uchun yetarli vaqt ajratish;
- 9) Tarbiyachining o'yindagi rolini bola bilan teng huquqli hamkor sifatida tashkil etish;
- 10) Bolaning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va individual rivojlanish darajasini hisobga olish;
- 11) O'yin faoliyatini bolaning kognitiv, ijtimoiy, hissiy va jismoniy rivojlanishi bilan integratsiyalash;
- 12) Ota-onalar bilan tizimli hamkorlik va oilada o'yin madaniyatini rivojlantirish;
- 13) Milliy o'yin an'analarini zamonaviy ta'lim jarayoniga moslashtirish;
- 14) Tarbiyachilarning o'yin faoliyatini boshqarish bo'yicha kasbiy malakalarini muntazam oshirish.

### **Xulosa (Conclusion)**

Olib borilgan ilmiy-tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni shakllantirish imkonini berdi.

Birinchidan, o'yin maktabgacha yoshdagi bolaning yetakchi faoliyat turi sifatida ilmiy nuqtai nazardan ishonchli asoslangan. U bolaning kognitiv, ijtimoiy, hissiy, jismoniy va ijodiy rivojlanishining asosiy mexanizmi vazifasini bajaradi. Tadqiqot empirik ma'lumotlari klassik psixologik nazariyalarni (L.S. Vigotskiy, A.N. Leontev, D.B. Elkonin) zamonaviy sharoitda tasdiqlaydi va boyitadi.

Ikkinchidan, ishlab chiqilgan kompleks dastur — o'yin muhitini tashkil etish, o'yin turlarining tizimli qo'llanilishi, tarbiyachining yangi roli va ota-onalar bilan ishlash tarkibiy qismlaridan iborat — bolalarning rivojlanish ko'rsatkichlarini sezilarli darajada (28 dan 38 foizgacha o'sish farqi) yaxshilashga olib keldi. Olingan natijalar statistik jihatdan ahamiyatli ( $p < 0,05$ ).

Uchinchidan, o'yin faoliyatining bola rivojlanishidagi yetakchi rolini ta'minlash uchun maktabgacha ta'lim muassasalari, oila va jamiyatning birgalikdagi izchil sa'y-harakatlari zarur. Bu sa'y-harakatlar tarbiyachilarning kasbiy malakasini oshirish, ota-onalar pedagogik ma'rifati va maktabgacha ta'limning moddiy-texnik bazasini kuchaytirish orqali amalga oshirilishi kerak.

To'rtinchidan, zamonaviy raqamli davrda o'yin faoliyatining mohiyatini saqlash va rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Erta o'qitish va akademik mashg'ulotlarning haddan tashqari ko'payishi maktabgacha yoshdagi bolaning tabiiy rivojlanishiga zarar yetkazadi. Shu sababli, o'yin faoliyatining yetakchi roli pedagogik amaliyotda doimiy ravishda mustahkamlanib turilishi lozim.

Beshinchidan, tadqiqot natijalari va ilgari surilgan tavsiyalar maktabgacha ta'lim muassasalarining amaliy faoliyatida, tarbiyachilarning malakasini oshirish dasturlarida, oliy va o'rta maxsus pedagogik ta'lim muassasalari o'quv jarayonida, shuningdek maktabgacha ta'lim sohasidagi davlat siyosatini takomillashtirishda foydalanilishi mumkin.

Olingan ilmiy natijalar bog'cha bolalarining rivojlanishini ta'minlash bo'yicha bilim sohasini boyitishga, milliy maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishga va kelajak avlodning sog'lom shakllanishiga hissa qo'shishi mumkin. O'yin orqali tarbiya va ta'lim — bu insoniyat tomonidan ishlab chiqilgan eng samarali pedagogik vositalardan biri bo'lib, uning imkoniyatlari hali to'liq ochib berilmagan va kelajakdagi tadqiqotlar uchun keng ufqlarni belgilab beradi.

### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3261-son qarori. — Toshkent, 2017.
3. Bruner J.S. Play, Thought and Language. — Cambridge: Harvard University Press, 1983. — 192 p.
4. Vigotskiy L.S. Bola psixologiyasi muammolari. — Moskva: Pedagogika, 1984. — 432 b.
5. Hirsh-Pasek K., Golinkoff R.M. Becoming Brilliant: What Science Tells Us About Raising Successful Children. — Washington: APA, 2016. — 368 p.
6. Inog'omova M.A. Maktabgacha pedagogika. — Toshkent: O'qituvchi, 2017. — 224 b.
7. Leontev A.N. Faoliyat. Ong. Shaxs. — Moskva: Politizdat, 1975. — 304 b.
8. Mavlonova R.A., Hasanboeva K.X. Maktabgacha pedagogika. — Toshkent: TDPU, 2015. — 280 b.
9. Montessori M. The Absorbent Mind. — New York: Henry Holt and Company, 1995. — 320 p.
10. Piaget J. Bola tafakkurining shakllanishi. — Moskva: Prosveshchenie, 1969. — 659 b.
11. Sharipova Sh.S. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi. — Toshkent: Yangi nashr, 2018. — 196 b.
12. Singer D.G., Singer J.L. The House of Make-Believe: Children's Play and the Developing Imagination. — Cambridge: Harvard University Press, 1990. — 339 p.

13. UNESCO. The right to play and to participate in cultural life and the arts. — Paris: UNESCO, 2019. — 48 p.
14. Frebel F. Tanlangan pedagogik asarlari. — Moskva: Prosveshenie, 1982. — 384 b.
15. Elkonin D.B. O'yin psixologiyasi. — Moskva: Vldos, 1999. — 360 b.
16. Ergasheva D., Yusupova M. Bog'cha bolalari uchun didaktik o'yinlar. — Toshkent: Sharq, 2020. — 168 b.
17. Whitebread D., et al. The Importance of Play. — Brussels: Toy Industries of Europe, 2017. — 56 p.
18. Gross K. Insonning o'yinlari. — Moskva: Mysl, 1916. — 246 b.
19. Tojiboeva D. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq o'stirish metodikasi. — Toshkent: TDPU, 2019. — 156 b.
20. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. — Toshkent: Maktabgacha ta'lim vazirligi, 2018. — 124 b.